

ISTRAŽIVANJE STAVOVA I INFORMISANOSTI UČENIKA OSNOVNIH ŠKOLA U OPŠTINI KIKINDA O NASILJU U PORODICI

Istraživanje je sprovedeno u okviru projekta “Funkcionisanje Savetovališta za pravnu i psihosocijalu pomoć ženama koje su pretrpele nasilje” koji je realizovao Centar za podršku ženama, a omogućila Kooperativa holandskih fondacija za centralnu i stočnu Evropu kroz program Socijalna tranzicija koji se sprovodi u partnerstvu sa Balkanskim fondom za lokalne inicijative (BCIF).

Istraživanjem rukovodila i izveštaj sačinila: *Jasmina Ljubojević, diplomirana psihološkinja, stručna saradnica u Savetovalištu za pravnu i psihosocijalnu pomoć ženama koje su pretrpele nasilje*

EMPIRIJSKI DEO ISTRAŽIVANJA

Problem i ciljevi istraživanja

Problem ovog istraživanja je eksploracija stavova i informisanosti učenika osnovnih škola o nasilju u porodici. Cilj istraživanja je utvrđivanje postojanja stereotipa o nasilju, ličnih iskustava i stavova koji bi mogli korelirati sa visokim pragom tolerancije na pojavu nasilja u porodici.

Hipoteze istraživanja

Opšta hipoteza istraživanja glasi:

Kod učenika 7. i 8. razreda postoji prisustvo stereotipa i nedovoljna informisanost o nasilju.

Specifične hipoteze istraživanja su da ne postoji dovoljna informisanost učenika/ca kada je u pitanju:

- ekonomsko i psihičko nasilje (pretpostavka je da će značajno veći broj ispitanika prepoznati fizičke i seksualne oblike nasilja)

- mesto na kome se nasilje najčešće događa (pretpostavka je da će značajno veći broj ispitanika prepoznavati ulicu, kafiće, mračna mesta ili školu kao mesta koja su „najopasnija“ a da će oceniti da se nasilje u porodici retko dešava)

- uzroci nasilja

- institucije koje mogu da pomognu osobama koje se nađu u situaciji nasilja.

Uzorak

Uzorak je činilo 188 ispitanika od kojih je 91 ispitanik bio muškog pola (48.4%) i 97 ispitanica ženskog pola (51.6%). Bilo je 76 ispitanika (40.42%) koji su učenici 7.razreda osnovne škole, a 112 učenika iz uzorka pohađa 8.razred osnovne škole (59.57%). Uzorak je prigodan i čine ga učenici 7. i 8. razreda iz 6 osnovnih škola u Kikindi (3 škole iz grada i 3 škole iz sela koja pripadaju kikindskoj opštini).

Instrumenti

Prilikom istraživanja korišćen je upitnik koji su osmislile Jasmina Ljubović, psihološkinja (stručna saradnica u Savetovalištu) i Marija Srdić, koordinatorka Projekta.

Upitnik sadrži 18 stavki koje ispituju upoznatost ispitanika sa pojavom i oblicima nasilja, sa tim ko su najčešće žrtve i nasilnici, uzrocima nasilja i mestima gde se ono događa, razlozima za ostajanje u nasilnoj vezi, ispitivanje opravdanosti nasilja i patrijarhalnih stavova, ličnih iskustava u porodici i školi, informisanosti o kažnjavanju nasilja kao i institucijama kojima se žrtve nasilja mogu da se obrate. Svako pitanje u upitniku ima više ponuđenih odgovora od kojih ispitanik bira jedan "tačan" odgovor ili više odgovora, u zavisnosti od instrukcije koja stoji pored svakog pitanja, a postoje i otvorena pitanja sa mogućnošću davanja svojih odgovora ako nijedan od ponuđenih ne odgovara. Dve stavke se sastoje od navođenja četiri oblika nasilnog ponašanja, a zadatak ispitanika je da, u skladu sa svojim iskustvom, proceni njegovu učestalost (nikad, jednom ili dva puta, često, svakodnevno).

Postupak istraživanja

Prikupljanje podataka je sprovedeno u toku februara 2011. godine, u okviru programa “Kreni od sebe - prepoznaj nasilje u partnerskom odnosu” i u njemu su učestvovali mladi volonteri/volonterke koji će nakon istraživanja, sa učenicima osnovnih škola raditi radionice na temu nasilja u porodici. Popunjavanje upitnika se odvijalo na časovima, u grupi, pod nadzorom nastavnika.

Obrada podataka

Statistička obrada podataka je izvršena u programu STATISTICA 7.0, a od analiza urađene su tabele frekvencija za sve stavke, kao i t-test na pojedinim stavkama (metoda kojom se utvrđuje postojanje razlike i njena statistička značajnost između dve grupe, u ovom slučaju grupe dečaka i devojčica).

REZULTATI I DISKUSIJA

Na prvom pitanju koje ispituje **informisanost učenika o pojavi nasilja**, 80.32% je odgovorilo da je čulo da se nekome desilo nasilje u porodici, a najčešći izvori informacija su mediji (televizija- 69.15%, novine- 43.62%), zatim prijatelji (23.94%), pa roditelji i rođaci (14.36%), dok su ostali izvori zastupljeni u malom procentu (neko drugi - 6.92%, nastavnici - 4.79%).

Najviše učenika je prepoznalo oblike fizičkog nasilja (batine, udaranje) kao nasilje u porodici (2. stavka) i na ovu stavku je potvrdno odgovorilo 88.83% učenika. Njih 80.32% smatra da je nasilje u porodici kada te član porodice dodiruje protiv tvoje volje ili primorava na seksualne odnose, a 57.98% misli da je i pretnja fizičkim nasiljem – takođe nasilje. Ostali oblici nasilja su slabije

prepoznati - vređanje tj. verbalni oblik nasilja izabralo je 38.83% ispitanika, zatim ponižavanje (30.85%) i pretnju da će biti izbačeni iz kuće (30.32%), oduzimanje novca i stvari (28.19%). Ostali oblici nasilja (kontrola i izolacija) su zastupljeni u 20% slučajeva i manje (kada te prate svuda gde ideš -20.21%, da se viđaš sa kim želiš - 16.49%, kada ti brane da ideš gde želiš - 13.83%, ne dozvoljava da dovodiš prijatelje kući - 12.23%, ne dozvoljava da radiš - 6.91%, brani da se lepo obučeš -5.32%). Rezultati ove stavke („Šta je prema tvom mišljenju nasilje u porodici? Nasilje je kada te član porodice...“) su očekivani, a uviđaju se mane u ovakvoj formulaciji pitanja u upitniku, jer se pretpostavlja da su učenici zbog ličnog obraćanja u pitanju posmatrali nasilje samo iz svog ugla. Pretpostavka je da je pitanje bilo drugačije formulirano, npr. „Nasilje u porodici je kada otac majci ne dozvoljava da radi, da se lepo obuče, našminka...“ ispitanici bi iz drugog ugla posmatrali navedena ponašanja. To što je mali broj ispitanika prepoznao oblike kontrole i izolacije kao nasilje, takođe bi se moglo protumačiti tako što nad njima roditelji uglavnom još uvek imaju znatnu kontrolu (kako će se obući, do kad mogu da ostanu napolju, kada će im doći prijatelji itd.), i takve oblike ponašanja smatraju manje-više uobičajenim, a nisu na njih gledali iz drugih uloga (otac-majka, muškarac-žena...).

Dalje, najveći broj ispitanika je čuo za fizičko nasilje (96.81%), zatim za seksualno (89.89%), pa za psihičko (65.96%), i na kraju ekonomsko (8.51%). Hipoteza istraživanja da će ispitanici većinom prepoznavati fizičko i seksualno nasilje je potvrđena, i ovaj rezultat je potkrepljen i drugim istraživanjima.

Zadatak učenika je bio i da odgovore **gde se nasilje najčešće događa**, i od odabranih mogućnosti najčešće su birali porodicu (43.61%) pa zatim ulicu (34.04%).

Kao **najčešće žrtve nasilja** prepoznate su žene (62.%) i deca (28.19%). Kad je u pitanju ova stavka (i još nekoliko stavki), jedan broj ispitanika nije poštovao instrukciju ispitivača da treba da zaokruže samo jedan odgovor (npr. zaokruživali su istovremeno žene i decu kao najčešće žrtve), i da se ne bi odbacili ti upitnici kao nevažeći, tada je u 50% slučajeva izabrana žena kao najčešća žrtva nasilja, a u drugih 50% slučajeva dete, i tako je postupano i sa ostalim spornim stavkama.

Ispitanici su u 82.97% slučajeva ocenili da je suprug najčešći nasilnik kada je u pitanju nasilje u porodici, a nakon supruga se nalazi otac sa 37.23% i vanbračni partner sa 35.10%. Oko polovine ispitanika je označilo alkoholizam kao najčešći uzrok nasilja (53.72%).

Narednim pitanjima smo pokušali da ispitamo **kako mladi vide odnose u porodici, kao i razloge za ostajanje u nasilnoj vezi**. Nada da će nasilnik promeniti svoje ponašanje je u najviše slučajeva prepoznata kao razlog zašto žena trpi nasilje i ostaje u braku/vezi (53.72%), a 51.06% ispitanika je ocenilo da je u pitanju strah. 47.87% je odgovorilo da žena ne želi da napusti zajednicu zbog

dece, 38.29% zato što voli nasilnika, 37.76% zato što je finansijski nesamostalna, a 36.17% zato što ne zna kome da se obrati za pomoć. Ostali odgovori su zastupljeni manje od 15%.

Na pitanje „**Kada, po tvom mišljenju devojka zaslužuje napad ili šamar?**“ 84.57% ispitanika je odgovorilo „nikada - problemi se ne smeju rešavati nasiljem“, a između grupe dečaka i devojčica postoji statistički značajna razlika u odgovorima (devojčice su u nešto većoj meri potvrdno odgovarale na ovu stavku). Da devojka zaslužuje šamar kada više i psuje odgovorilo je 12.23% učenika, a kada je drska - 10.63%, ali u odgovaranju na ova potpitanja nema statistički značajne razlike među polovima. U odgovorima na tvrdnju da žena zaslužuje napad kada ne ispunjava svoje obaveze, prisutna je statistički značajna razlika među polovima i dečaci su u većoj meri zaokruživali ovu opciju u upitniku, ali je ukupan broj ispitanika oba pola koji su dali pozitivan odgovor veoma nizak (5.31% ili ukupno 10 učenika/ca) te ova razlika nije posebno značajna za tumačenje.

Pitanjem „**Ko treba da ima „glavnu reč“ i da odlučuje u porodici**“ pokušali smo da utvrdimo stavove ispitanika o raspoređivanju moći u okviru porodice. Većina ispitanika je odgovorila da „svi u porodici treba da se dogovaraju i zajednički donose odluke“ (79.78%), a 18.62% smatra da muž/otac treba da donosi odluke u porodici.

Dalje, 78.72% ispitanika smatra da nije dobro da jedna osoba donosi odluke za svog partnera i celu porodicu, 22.34% njih misli da otac donosi glavnu odluku o tome kako će se trošiti novac u porodici, dok 11.7% smatra da otac ima pravo da donosi glavnu odluku o tome kako će se vaspitavati deca. Manji procenat učenika smatra da muškarac ima pravo da odlučuje kako će se njegova devojka/žena šminkati i oblačiti (4.79%) i sa kim će se družiti (3.19%).

Ispitujući **lična iskustva učenika o nasilju u školi**, saznali smo da 20.73% učenika trpi često ili svakodnevno verbalno nasilje (uvrede, poniženja), dok 3.72% trpi često ili svakodnevno ekonomsko nasilje (oduzimanje stvari novca). Žrtve čestog ili svakodnevnog fizičkog nasilja od strane vršnjaka su 6.91% ispitanika, dok je njih 14.36% doživelo da ih vršnjaci udaraju, čupaju, šutiraju i povređuju jednom ili dva puta u toku školovanja. Da im u školi vršnjaci često ili svakodnevno prete izjavilo je 4.79% ispitanika.

Manji procenat ispitanika potvrđuje da su bili žrtve nasilja u porodici. Uvrede, poniženja ili psovke često ili svakodnevno doživljava 6,91% učenika, udarce i batine često ili svakodnevno trpi 2.65%, dok 87% izjavljuje da nisu nikad doživeli da ih član porodice udara, čupa ili šutira. 2.65% učenika tvrdi da im se često ili svakodnevno oduzimaju stvari ili novac, dok 4.24% često ili svakodnevno doživljava pretnje i zastrašivanja.

Dalje, pitali smo ispitanike **ko sve može da pomogne žrtvi nasilja i kome bi se oni lično obratili** u slučaju da nasilje dožive. Najviše ispitanika (71.81%) smatra da žrtvama nasilja pomaže policija, zatim porodica i prijatelji (40.95%), pa Centar za socijalni rad (27.66%), Sud (26.06%) i

medicinske ustanove (22.34%). Ostali odgovori su zastupljeni sa po manje od 20% (mogu sami sebi da pomognu - 14.89%, neko drugi - 4.25%, nevladine organizacije, sveštenik i niko (po 3.19% ispitanika).

Policiji bi se obratilo 70.74% ispitanika, porodici i prijateljima bi se požalilo njih 50.53%. Psihologu u školi ili centru za socijalni rad bi se obratilo po 17.55% učenika, 13.29% njih je reklo da bi sami popričali sa nasilnikom da se nasilje više ne bi dešavalo. Hitnu pomoć bi pozvalo 11.7% ispitanika, razrednog starešinu bi obavestilo 8.51%, SOS telefon bi pozvalo 7.98% ispitanika, sveštenika 3.72%. Njih 4.79% ne znaju koga bi pozvali u situaciji nasilja, a 2.13% se ne bi nikome obratilo.

Na pitanje „**Da li za nasilje u porodici onaj ko ga počini može da ide na Sud i da bude osuđen?**“, 87.23% ispitanika je odgovorilo potvrdno, 1.06% ispitanika je odgovorilo sa „ne“, a njih 11.7% ne znaju odgovor na pitanje.

Ispitali smo učenike **da li su toku celokupnog školovanja već razgovarali o ovoj temi** sa nastavnicima u školi, i njih 27.66% je odgovorilo da su više puta pričali o nasilju (uglavnom na časovima građanskog ili na ČOS-u), 22.87% kaže da nisu do sada pričali o tome, ali smatraju da je razgovor potreban. Oko petina ispitanika (21.81%) tvrdi da su jednom do sada pričali o nasilju u porodici na časovima, 15.42% se ne seća, a 12.23% smatra da razgovor nije ni potreban.

Na pitanje „**Kada bi u tvojoj školi postojala mogućnost da se pohađa radionica na temu nasilja u porodici...**“ 37.77% njih je odgovorilo da bi pohađali radionicu, 18.08% bi odbilo da učestvuje u radionici, a 44.15% navodi da im je svejedno.